Jakość ! ! !

– środowiska, krajobrazu, warunków życia i zarządzania przestrzenią

– jako determinanta zrównoważonego planowania i rozwoju

- ***czyli subiektywne spojrzenie po 30 latach pracy***

Jarosław Czochański

Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UG

O czym będzie mowa ?

1) O stanie polskiej przestrzeni
2) O stanie polskiego krajobrazu
3) O stanie równowagi w rozwoju przestrzennym
4) O stanach ładu i chaosu
5) O szansach na zmianę tych stanów

Założenie niczym obecnie nie uzasadnione

zrównoważone planowanie, rozwój i zagospodarowanie przestrzenne powinno być celem działania organów administracji, inwestorów i interesariuszy instytucjonalnych – służąc tworzeniu wysokiej jakości warunków życia przy wsparciu działalności gospodarczej

Zwróćmy uwagę na jakość, a nie same czynniki kreowania, czy osiągania stanu zrównoważonego rozwoju

Z czym mamy do czynienia ?

TEZA PODSTAWOWA

CHAOS w Polsce = POLSKA w chaosie

KILKA TEZ (zaczepnych)

1) **Jakość stanowienia i egzekwowania prawa stanowi podstawę kształtowania postaw człowieka wobec zasobów przestrzeni, środowiska i członków społeczności;**
2) **Jakość środowiska, krajobrazu, warunków życia, planowania i projektowania stanowi podstawę stworzenia warunków dla zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego;**
3) **Zrównoważone planowanie i zrównoważony rozwój determinują jakość przestrzeni i krajobrazu - tak fizjonomiczną jak i funkcjonalną, a tym samym warunki życia;**
4) **Polska pogrążyła się i nadal pogrąża się w chaosie prawnym, urbanistycznym, architektonicznym, przestrzennym (…);**
5) **Chaos polityczny, gospodarczy, społeczny, podatkowy (i kilka innych) pomijam**

Problem zupełnie odrębny to brak kompetencji i koniunkturalizm – na wszystkich szczeblach zarządzania, planowania, nadzorowania etc. – od poziomu rządu i parlamentu, przez organy ustawowe (różne) po inwestora i mieszkańca

Z czym mamy do czynienia ?

Dodatkowo w Polsce mamy problem z identyfikacją uprawnień do przestrzeni (problem dodatkowo wzmocniony linią orzecznictwa sądowego)

Przestrzeń – dobro prywatne (każdy ma prawo …)

Krajobraz – dobro niczyje (nikt nie jest zainteresowany)

- w takiej sytuacji postawienie na „jakość” =
= lekarstwo na „chaos”

Z czym mamy do czynienia ?

- „chaos” – to struktura nieuporządkowana;
- „ład” – to struktura uporządkowana;
- ale nawet „ład” – to nie „jakość”

Jak to rozumiem ?

„ład” i „jakość”

Jak to rozumiem ?

„ład” – ale nie „jakość”

Z czym mamy do czynienia ?

- **krajobraz i struktura przestrzenna stanowią syntezę zmian zachodzących w środowisku naturalnym i społecznym na skutek działalności człowieka**

różne skale chaosu

- szczegół

„architetura”

Źródło: www.Białystok.wyborcza.pl

Fot. Marcin Onufryjuk / Agencja Wyborcza.pl)

- obiekt

„architektura + developerka”

- obiekt

„architektura + developerka + ustawa covidowa”

Kraków – „rozbudowa i nadbudowa garażu” – inwestycja covidowa

– doprowadziliśmy do stworzenia i usankcjonowania systemu patologii

- Osiedle

„znów developerka”

Źródło: https://fotoblogia.pl/15984

Fot. Adam Chełstowski/FORUM

- Region (krajobraz)

- Obszar ochrony krajobrazowej (park krajobrazowy)

Samowole budowlane Karwieńskich Błot (Nadmorski Park Krajobrazowy)

- Region

Obszar metropolitalny Frankfurtu

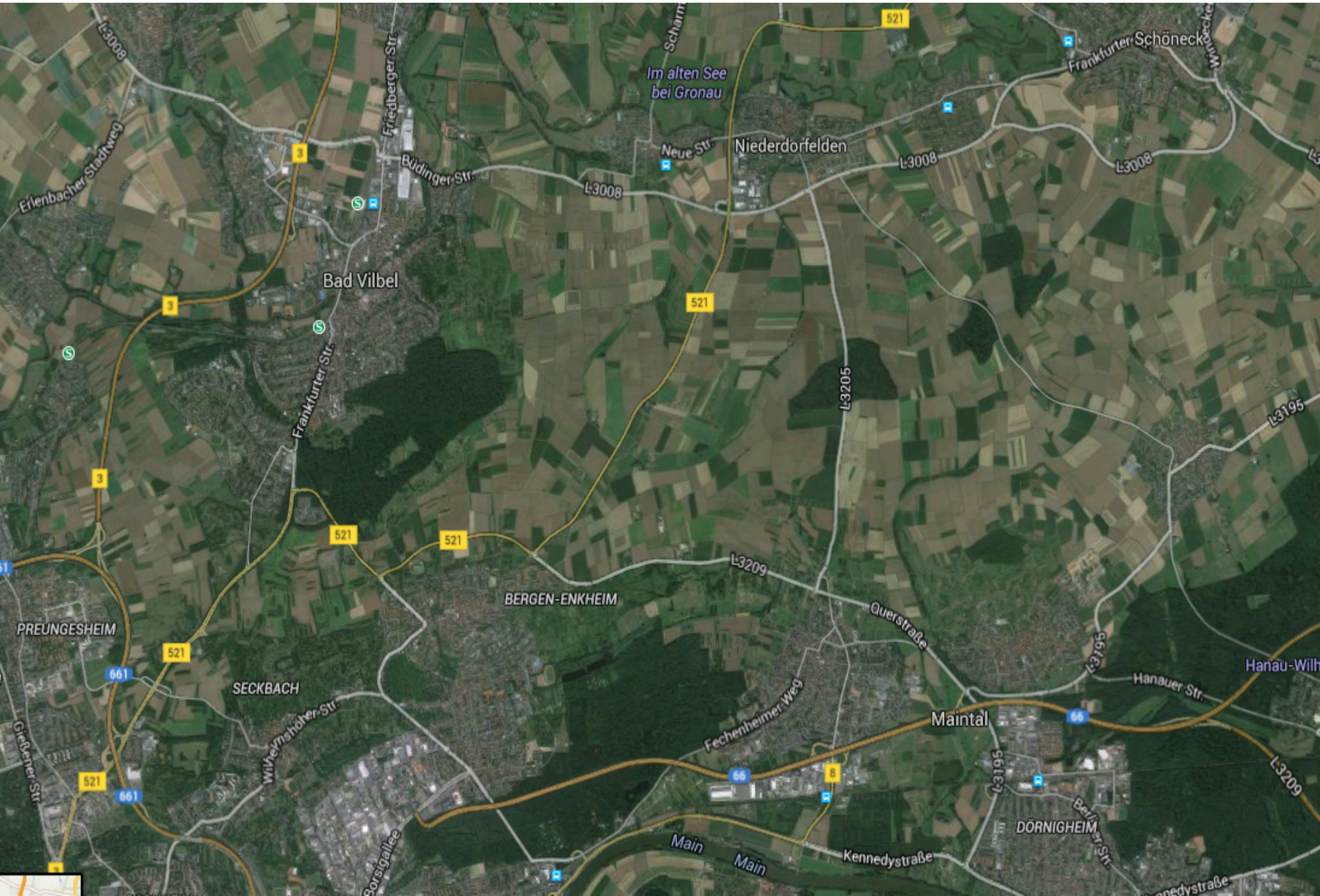

- Regionalna struktura osadnicza

Obszar metropolitalny Paryża

- Regionalna struktura osadnicza

Obszar metropolitalny Amsterdamu

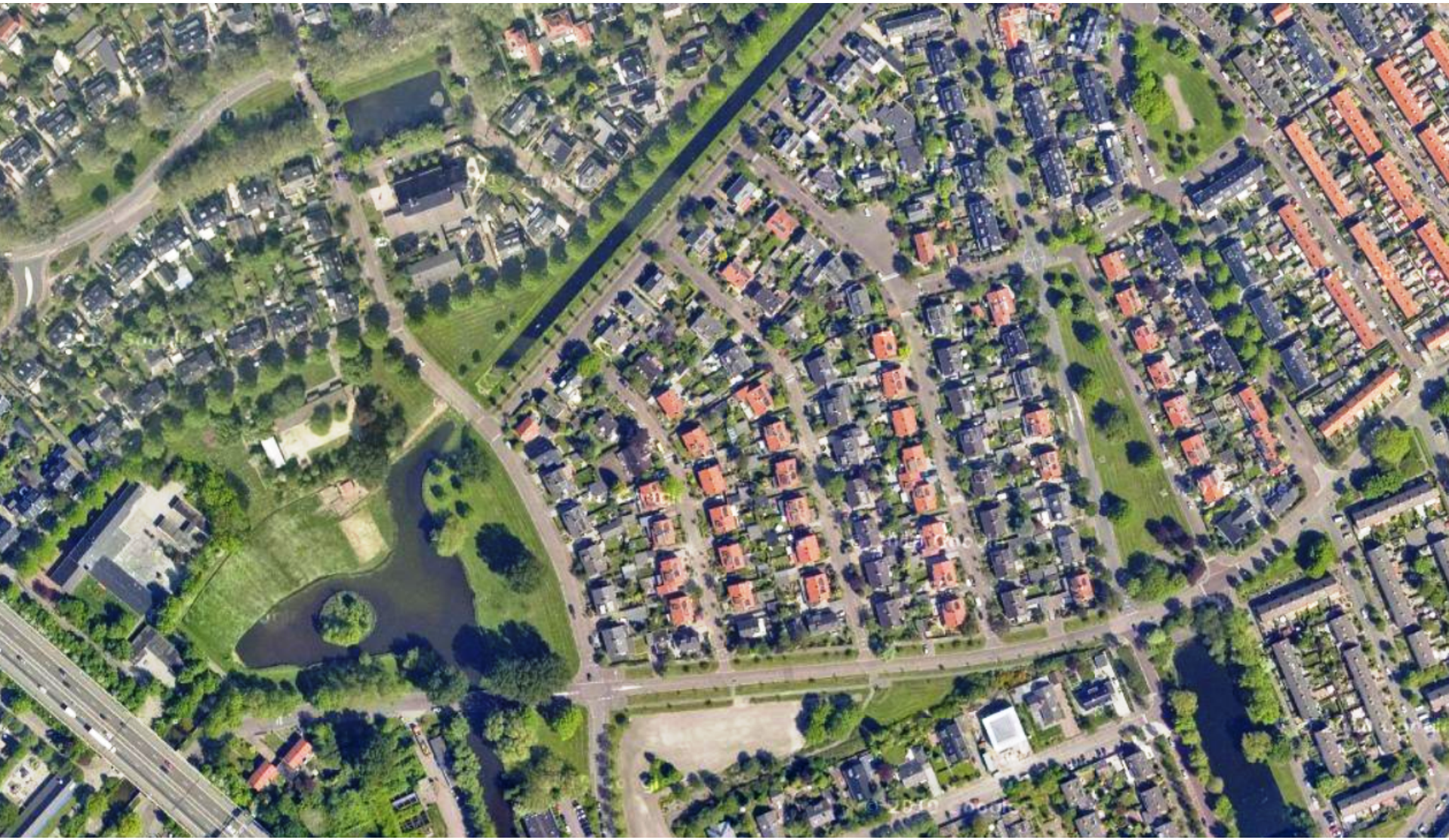

- Regionalna struktura osadnicza

Obszar metropolitalny Łodzi

- Regionalna struktura osadnicza

Obszar metropolitalny ms. Warszawy

- Region **- metropolitalny OMGGS (Gdańsk)**

- Region **- metropolitalny OMGGS (Gdańsk)**

Kamienie milowe w drodze do chaosu przestrzennego

- Ustawa z dnia 31 stycznia 1961 r. o planowaniu przestrzennym (5 str.)
- USTAWA z dnia 12 lipca 1984 r. o planowaniu przestrzennym (7 str.)

Początek chaosu – rezygnacja z wytycznych warunków zabudowy – tzw. standardu urbanistycznego

2 Zarządzenie nr 9 Ministra Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 29 stycznia 1974 r. w sprawie wskaźników i wytycznych dla terenów mieszkaniowych w miastach, Dz. Bud. nr 2 z dnia 2 lutego 1974 r., poz. 2

- USTAWA z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (25 str.)

Wprowadzenie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu (pozostają wciąż obowiązujące wcześniejsze plany miejscowe)

- USTAWA z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (70 str.)

Redefiniowanie w art. 61 warunków wydania decyzji o warunkach zabudowy; utracenie ważności starych planów miejscowych (sprzed 1995 r.) oraz SUiKZP

Komisja Palikota „Przyjazne państwo” (2007 r.) – deregulacja zakazów ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych - ułatwienie zabudowy gruntów rolnych w granicach miast

Kamienie milowe w drodze do chaosu przestrzennego

- USTAWA z dnia 9 maja 2014 r. o ułatwieniu dostępu do wykonywania niektórych zawodów regulowanych

→ 2014 deregulacja zawodu urbanisty

- USTAWA (tzw. krajobrazowa) - 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochr. krajobrazu

→ Ograniczenie zakresu regulacji MPZP na rzecz uchwały krajobrazowej

- USTAWA z 22 kwietnia 2015 r. (o rewitalizacji) – pogłębienie chaosu kompetencyjnego / transparentność działań

- USTAWA z dnia 22 sierpnia 2018 r. o ułatwieniach w przygotowaniu i realizacji inwestycji mieszkaniowych oraz inwestycji towarzyszących

→ Powstawanie zabudowy wbrew zapisom MPZP niszczy koncepcję struktury funkcjonalno-przestrzennej i obniża jakość zamieszkania

5 x NIE

Problem ochrony i kształtowania przestrzeni – to problem postawy rządów, samorządów i przeciwstawianie ochrony przyrody i krajobrazu rozwojowi społeczno-gospodarczemu

<u>Obecną politykę samorządów w zakresie ochrony przyrody i krajobrazy cechuje 5 x NIE *:</u>

- **Niechęć,**
- **Nieefektywność,**
- **Niekompetencja,**
- **Nierespektowanie prawa,**
- **Niespójność.**

---

*zastrzeżenie:

- oczywiście da się znaleźć w Polsce także dobre przykłady – ale trzeba ich dobrze szukać

Czynniki kreowania niezrównoważonego rozwoju i niezrównoważonego planowania – na przełomie dekad XX i XXI stulecia

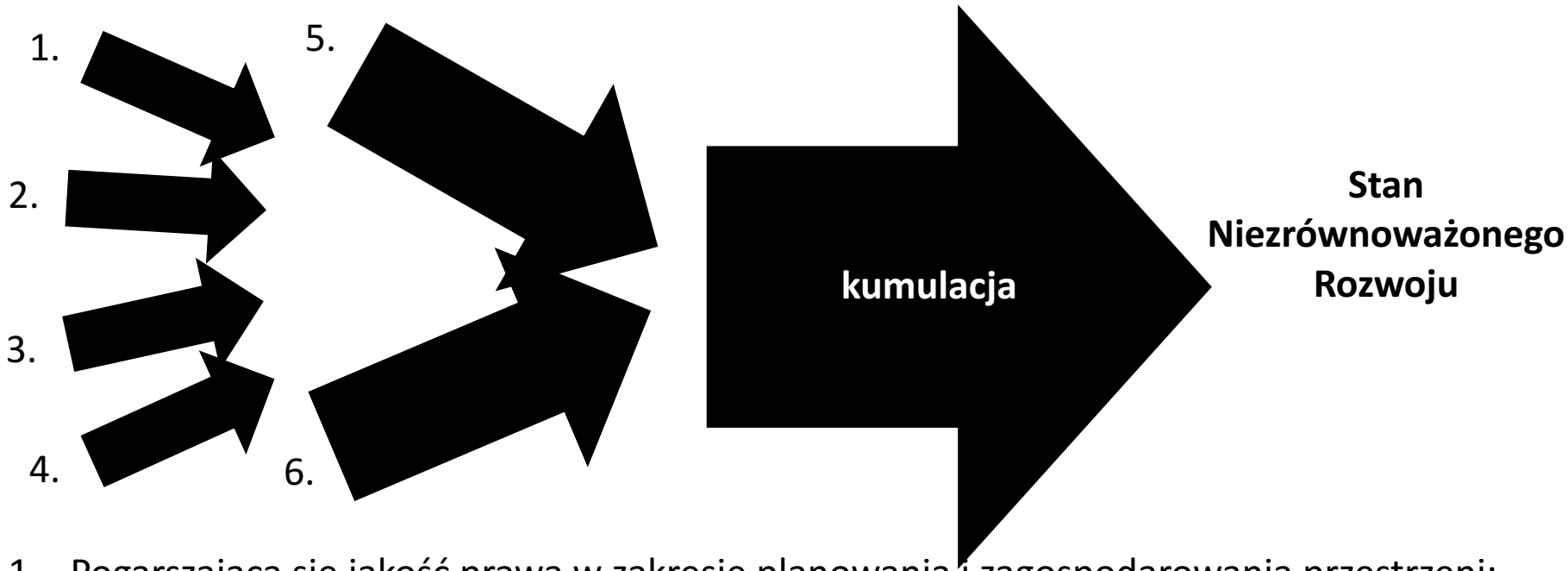

1. Pogarszająca się jakość prawa w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzeni;
2. Pogarszające się mechanizmy zarządzania rozwojem (dyktat inwestorów / uległość samorządów);
3. Pogarszająca się jakość narzędzi i warsztatu planowania (spolegliwość urbanistów / obniżenie rangi zawodu);
4. Pogarszające się warunki ekologiczne życia ludzi;
5. Pogarszająca się jakość środowiska i krajobrazu;
6. Pogarszające się warunki ekonomiczne i wzrost konsumpcjonizmu (obywatele / gminy / regiony / państwo) + koniunkturalizm + niekompetencja + lekceważenie prawa.

ponadto

7. Zmiana ustawy o PiZP w 1994 r. zmieniła sposób podejścia do przestrzeni, a linia orzecznicza sądów uruchomiła lawinę oczekiwań nieograniczonych swobód w dysponowaniu nieruchomością gruntową;
8. Przemiany społeczno-gospodarcze doprowadziły do maksymalizacji oczekiwań ekonomicznych kosztem jakości środowiska, przestrzeni, krajobrazu, życia;
9. Każdy krok wykonywany w dziedzinie planowania i zarządzania przestrzenią po 2000 r. był demontażem systemu planowania, ingerencją w cykl prakseologiczny i działaniem ku pogorszeniu warunków rozwoju, których skutkiem stał się chaos przestrzenny.

Na mocy ustawy o planowaniu przestrzennym z 1994 roku kompetencje do ustalania miejscowych standardów urbanistycznych zagospodarowania terenu przekazano gminom. Praktyka minionych lat dowiodła, że brak obligatoryjnych przepisów ustalających przestrzenne minima zdrowotne i społeczne powoduje liczne nadużycia: realizację zespołów mieszkaniowych o zbyt gęstej zabudowie, pozbawionych podstawowej infrastruktury społecznej, ogólnodostępnych terenów sportowo-rekreacyjnych oraz dostępu do komunikacji publicznej.

Koszty chaosu przestrzennego w Polsce według rodzajów działalności w mld zł

Zagadnienie	Opis kosztów	Oszacowana kwota w skali kraju (rocznie, w mld zł)	Uwagi
Osadnictwo i infrastruktura techniczna	budowa infrastruktury, obsługa nadmiernie rozproszonego osadnictwa, ujemne saldo gospodarki przestrzennej	20,5	w przypadku kosztów wieloletnich przyjęto 10-letni okres amortyzacji. Kwota nie obejmuje roszczeń odszkodowawczych
Transport i mobilność	nadmierne dojazdy do pracy, kongestia ruchu, straty czasowe, koszty zewnętrzne	31,5	w przypadku kilku różniących się szacunków tego samego zjawiska kwoty uśredniano. W przypadku kosztów zewnętrznych przyjęto 20% całości kosztów
Rolnictwo	mechanizacja, transport, nadmierne wyłączenie terenów z produkcji rolnej, ochrona przez zadrzewienia	8,8	dane z gmin i województw interpolowano na gminy typowo wiejskie w Polsce
Rynek nieruchomości	wykup gruntów, roszczenia odszkodowawcze, pomniejszone wpływy z podatku od nieruchomości	10,9	bez tzw. bańki spekulacyjnej i potencjalnych kosztów odszkodowawczych związanych z ewentualnym uchyleniem planów miejscowych
Koszty zewnętrzne w środowisku przyrodniczym	wydatki na ochronę środowiska, koszty zdrowotne, usuwanie skutków klęsk żywiołowych	12,6	kwota minimalna, np. WHO oszacowało koszty silnego zanieczyszczenia powietrza na 102 mld USD
Razem		84,3	

Źródło: Kowalewski A., Markowski T., Śleszyński P. (red.), 2018, Studia nad chaosem przestrzennym, Studia KPZK PAN, 182(1-3), Warszawa, 840 s.

Potencjalne główne przyczyny niepowodzenia wdrażania zmian (wybrane) :

Postawy administracji centralnej
– nieporadne i niekompetentne próby zmiany sytuacji planistycznej podejmowane od co najmniej 10 lat,
– wykonywane od ponad 15 lat zmiany „ad hoc” różnych zapisów – powiązane z naciskami politycznymi, instytucjonalnymi lub społecznymi

Postawy społeczne
– oczekiwanie swoistej wolności właścicielskiej na obszarze własności gruntu,
– brak skutecznego społecznego oporu przeciw likwidowaniu terenów zieleni i zastępowaniu ich terenami zabudowanymi i zainwestowanymi,
– lekceważenie dla spraw estetyki krajobrazu, ładu i harmonii przestrzeni,
– swoiste przyzwolenie na naginanie lub łamanie przepisów prawa w zakresie ochrony środowiska i krajobrazu;

Postawy samorządów
– dążenie do maksymalizacji zysków z zagospodarowania przestrzeni (wartość gruntów + podatki) i ograniczania wydatków (np. na cele utrzymania ładu / zieleni / krajobrazu),
– lekceważenie oczekiwań i postaw obywateli względem zachowania ładu przestrzennego i dostępu do terenów zieleni,
– brak działań zmierzających do tworzenia regulacji prawnych oraz egzekwowania prawa w zakresie zachowania ładu przestrzennego – w tym samowoli inwestorów,
– sprzeczność interesów i działań w ramach tego samego organu (ma chronić krajobraz i przestrzeń jednocześnie dążąc do maksymalizacji zagospodarowania przestrzeni),
– możliwość nieskorzystania z narzędzi służących regulacjom zagospodarowania przestrzeni,
– przedkładanie interesów samorządu nad interes społeczny – przy wzajemnych licznych powiązaniach instytucji i osób w samorządach,
– lekceważenie środowiskowych uwarunkowań lokalizacji infrastruktury i rozwoju przestrzennego

Postawy inwestorów
- dążenie do maksymalizacji zysków kosztem wszystkich sfer życia i działalności – ponad interesem społecznym, regionalnym, państwowym

Nowa propozycja nowej zmiany ustawy o planowaniu (…)
- która to już – w okresie ostatnich 10 lat ?

Dlaczego nam się to nie uda – czyli pesymistyczny koniec zamiast sukcesu

Żadna zmiana - żadnej ustawy - niczego nie zmieni

- **jeśli nie będą to zmiany gruntowne, systemowe (całościowe), oparte na jakości**
- **wsparte zmianą mentalności, systemu wartości, edukacji i administracji**

Szansą jest jedynie zmiana warunków funkcjonowania państwa na kreujące uzyskanie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska, krajobrazu, warunków życia i zarządzania przestrzenią

„Społeczna ocena sytuacji” – zamiast podsumowania